

राज्य माहिती आयोग, महाराष्ट्र

बृहन्मुंबई खंडपीठ

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १९ (३) अन्वये दाखल झालेले अपील
अपील क्र. MHSICMU/२०१८/M/००४१७५

अपिलार्थी डॉ. सुसी कुरीआकोसे
फ्लॅट नं. ६, उत्कर्ष, १०२५, जे. ए. राऊळ मार्ग, प्रभादेवी, मुंबई - ४०० ०२५.
विस्तृद्वारा
जन माहिती अधिकारी
भारतीय विद्या भवन, कुलपती के. ए. मुन्सी मार्ग, चौपाटी, मुंबई - ४०० ००७.

प्रथम अपिलीय अधिकारी
भारतीय विद्या भवन, कुलपती के. ए. मुन्सी मार्ग, चौपाटी, मुंबई - ४०० ००७.
द्वितीय अपील अर्ज सुनावणी दिनांक : ०६.१२.२०१८ व ०८.०१.२०१९

अपीलकर्ता	: उपस्थित
विद्यमान जन माहिती अधिकारी	: उपस्थित
प्रथम अपिलीय अधिकारी	: अनुपस्थित

मूळ अर्ज दि.	जन माहिती अधिकार्याचा उत्तराचा दि.	प्रथम अपीले दि.	प्रथम अपील आदेश दि.
१०.०४.२०१८	२०.०४.२०१८	११.०५.२०१८	३१.०५.२०१८

अपीलकर्त्याने आयोगाकडे दि. ०८.०८.२०१८ रोजीच्या अर्जान्वये द्वितीय अपील दाखल केले आहे.
सदर अपिलावर दि. ०६.१२.२०१८ रोजीची सुनावणी अंशात: घेऊन ती पुन्हा दि. ०८.०१.२०१९ रोजी
आयोजित करण्यात आली.

दि. ०८.०१.२०१९ रोजीच्या सुनावणीच्या वेळी अपीलकर्त्याने असे विशद केले की, त्यांनी भारतीय
विद्या भवन यांना दि. १०.०४.२०१८ रोजी माहिती अर्ज सादर करून डॉ. सुसी कुरीआकोसे यांना निलंबित व
बडतक करण्याबाबत भारतीय विद्या भवन गवर्निंग कमिटीची जी बैठक दि. २०.०३.२००९ व
दि. १२.०६.२०१८ रोजी करण्यात आली त्या बैठकीचे नोटीस, अर्जेंडा व इतिवृत्त तसेच, विद्यापीठाला त्या
अवृत्ती पाठ्यविलेल्या अहवालाची प्रत विचारली होती.

भारतीयविद्या भवनने ती संस्था शासन अनुदानित नसल्यामुळे माहितीचा अधिकार अधिनियमाच्या
अखत्यारीत येत नाही या कारणामुळे माहिती नाकारली. अपिलार्थीनी त्याच्या समर्थनास केंद्रीय माहिती
आयोगाने अपील क्रमांक : CIC/SS/A/२०११/०००३४० मधील दि. ०४.०८.२०११ रोजी पारीत झालेल्या
आदेशाचा तसेच, मुंबई उच्च न्यायालयाने रिट पिटीशन क्रमांक २६/२०११, चेअरमन, शिक्षण प्रसारक मंडळी,
पुणे या प्रकरणी दि. १८.१०.२०१२ रोजी पारीत केलेल्या आदेशाचा आधार घेतला. उच्च न्यायालयाच्या या
निर्णयामध्ये शैक्षणिक संस्था संचालित करीत असलेले सार्वजनिक न्यास हे माहितीचा अधिकार
अधिनियमांतर्गत सार्वजनिक प्राधिकरण आहे, असा निर्णय देण्यात आला होता;

भारतीय विद्या भवन (संस्था) च्या वतीने असा युक्तिवाद करण्यात आला की, भारतीय विद्या भवन या संस्थेला शासनाकडून भरीव आर्थिक सहाय्य देण्यात येत नाही. ते संचालित करीत असलेले हजारीमल सोमाणी विद्यालय हे शासन अनुदानित असले, तरी शासनाचे अनुदान त्या विद्यालयाला थेट प्राप्त होते. त्याच्या समर्थनास त्यांनी राज्य माहिती आयोगाने दि. २९.०९.२०१० रोजी अपील क्र. २००९/५७०५/०२ याचा तसेच, मा.सर्वोच्च न्यायालयाने, Civil Appeal No. ९०१७ of २०१३ (Arising Out of SLP (C) No. २४२९० of २०१२) Thalappalam Ser. Co-op. Bank Ltd. And others Versus State of Kerala and others मध्ये दिलेल्या आदेशाचा आधार घेतला. याशिवाय त्यांनी मा. सर्वोच्च न्यायालयाने, एस.एल.पी. क्रमांक ६४/२००९ मधील आदेश, तसेच दिल्ली व केरळ उच्च न्यायालयाचे कोही आदेश त्याच्या समर्थनास सादर केले. मुंबई उच्च न्यायालयाने दि. २०.०३.२०१३ रोजी एल.पी.ए.क्र. ४८/२०१३ - The Appellants Authority & Chairman Shikshan Prasarak Mandali & Anr. Vs. The State Information Commissioner & Anr. मध्ये रिट पिटीशन क्र. २६/२०११, एल.पी.ए.क्र. ४९/२०१३ मध्ये रिट पिटीशन क्र. २७/२०११, एल.पी.ए.क्र. ५०/२०१३ मध्ये रिट पिटीशन क्र. २८/२०११, एल.पी.ए.क्र. ५१/२०१३ मध्ये रिट पिटीशन क्र. २९/२०११ व एल.पी.ए.क्र. ५२/२०१३ मध्ये रिट पिटीशन क्र. ३०/२०११ मध्ये आदेश देऊन मुंबई उच्च न्यायालयाच्या खंडपीठाने रिट पिटीशन क्र. २६/२०१७- शिक्षण प्रसारक मंडळी यामधील आदेशाला दिलेली स्थगिती कायम आहे, असाही युक्तिवाद केला.

थलप्पलम बँक प्रकरणी, मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशांचा आधार घेऊन त्यांनी असा युक्तिवाद केला की, भारतीय विद्या भवन या संस्थेवर शासनाचे प्रत्यक्ष नियंत्रण नाही. संस्थेला भरीव शासकीय अनुदान प्राप्त होते हे सिद्ध करण्याची जबाबदारी थलप्पलम निर्णयानुसार अपिलार्थीची असून, त्यांनी त्याबदल तथ्य सादर केलले नाही. अपिलार्थीनी विचारलेली माहिती सार्वजनिक हितामध्येही नसून वैयक्तिक माहिती आहे.

अपिलार्थीनी यावर असा युक्तिवाद केला की, संस्थेमध्ये नियुक्त होणारे अधिकारी व कर्मचारी हे शासन किंवा विद्यापीठाच्या मान्यतेच्या आधारावर नियुक्त केले जातात व संस्था महाविद्यालयाच्या कारभाराबदल शासनाच्याप्रती उत्तरदायी आहे.

दोन्ही पक्षांनी सादर केलेला युक्तिवाद विचारात घेतल्यावर आयोग पुढील निष्कर्षाप्रत येत आहे:

मा. सर्वोच्च न्यायालयाने Civil Appeal No. ९०१७ of २०१३ (Arising Out of SLP (C) No. २४२९० of २०१२) Thalappalam Ser. Co-op. Bank Ltd. And others Versus State of Kerala and others या निर्णयामध्ये खालील अभिप्राय नोंदविले आहेत.

"The burden to show that a body is owned, controlled or substantially financed or that a non-government organization is substantially financed directly or indirectly by the funds provided by the appropriate Government is on the applicant who seeks information or the appropriate Government and can be examined by the State Public Information Officer, State Chief Information Officer, State Chief Information Commission, Central Public Information Officer etc. when the question comes up for consideration. A body or NGO is also free to establish that it is not owned, controlled or substantially financed directly or indirectly by the appropriate Government."

या प्रकरणी अपिलार्थी, उक्त संस्थेस भरीव अर्थसाह्य प्राप्त होते असा पुरावा देऊ शकले नाहीत.

संस्थेवरील नियंत्रणाबाबत मा. सर्वोच्च न्यायालयाने याच प्रकरणी पुढीलप्रमाणे अभिप्राय दिलेले आहेत:

"We are of the opinion that when we test the meaning of expression, "controlled" which figures in between the words "body owned" and "substantially financed", the control by the appropriate government must be a control of a substantial nature. The mere 'supervision' or 'regulation' as such by a statute or otherwise of a body would not make that body a "public authority" within the meaning of Section 2(h)(d)(i) of the RTI Act."

शासन, भारतीय विद्या भवन संस्थेच्या कामामध्ये सविस्तर नियंत्रण करत, असे सिध्द होत नाही.

अपिलार्थीचा प्रमुख युक्तिवाद मुंबई उच्च न्यायालयाने शिक्षण प्रसारक मंडळी, रिट पिटीशन क्र २६/२०११ मध्ये पारीत झालेल्या आदेशांच्या आधारावर होता. ज्यामध्ये अनुदानित शक्षणिक संस्था संचालित करणारे द्रष्ट हेदेखील माहितीचा अधिकार अधिनियमांतरावर्जनिक प्राधिकरण आहे, असा निर्णय देण्यात आला होता. या निर्णयाला उच्च न्यायालयाने उक्त संदर्भात एल.पी.ए. अंतर्गत दिलेली स्थगिती अद्याप कायम आहे, ही बाबसुधा निर्विवाद आहे. यासतवे उक्त नियंत्रणाच्या आधारावर भारतीय विद्या भवन ही संस्था माहितीचा अधिकार अधिनियमाच्या कलम ८(ज) अन्वये सार्वजनिक प्राधिकरण आहे, असा निष्कर्ष काढता येणार नाही. त्या दृष्टीने संस्थेनेच्या माहिती अजांविषयी घेतलेली भूमिका योग्य आहे म्हणून सदर द्वितीय अपील मान्य करतायेणार नाही.

आयोगाचा निष्कर्ष वरीलप्रमाणे असला, तरी अपीलकर्ते शासन अनुदानित हजारीमल सोमाणी विद्यालयामध्ये प्राचार्य म्हणून कार्यरत होत्या. त्यांना निलंबित व बडतर्फ करण्यात आले, ही बाब निर्विवाद आहे. यासंबंधी संस्थेच्या गवर्निंग कमिटीने बैठक घेऊन त्यांना निलंबित व बडतर्फ करण्याबहुल निर्णय घेतला, ही बाबसुधा संस्थेने नाकारलेली नाही. तसेच, त्यासंबंधीचा अभिलेख त्यांच्याकडे नाही, अशी भूमिकाही घेतलेली नाही. प्राचार्य किंवा इतर प्राध्यापक व कर्मचारी, ज्यांचे वेतन

शासनाच्या अनुदानातून दिले जाते, त्यांच्या नियुक्तीची प्रक्रिया शासनाच्या मान्यतेने होत असते. शासकीय अनुदानाशी निगडीत सर्व निर्णय-कामांशी संबंधित अभिलेख सार्वजनिक अभिलेख असून तो नागरिकांना माहितीचा अधिकार अधिनियमांतरावर्जनिक प्रकट करणे क्रमप्राप्त आहे. अशा संस्थांनी असा अभिलेख ते संचालित करीत असलेल्या अनुदानित महाविद्यालय, विद्यालय किंवा शाळांमध्ये प्राचार्य किंवा

त्यांगा येण्या वाटेतर विज्ञा नामनिवृत्तिसम ग्राहितान्याकडे जेतन वरपण्याची व्यवस्था केली पोहऱ्या, जाणकरुन माहितीचा अधिकार अर्जी प्राप्त झाल्यावर त्या आधारे माहिती नागरिकांना देण्याकरिता उपलब्ध होऊ शकेव अन्यथा अनुदानित विद्यालय सार्वजनिक प्राधिकरण असतानाही त्यांन्याकडे अभिलेख नाही म्हणून माहिती देऊ शकणार नाहीत व ट्रस्टकडे माहिती असूनही ते सार्वजनिक प्राधिकरण नाही, म्हणून माहिती नाकारला जाईल.

आयोग, माहितीचा अधिकार अधिनियमाच्या कलम १३ (८) अंतर्गत प्राप्त अधिकारानुसार प्रधन सचिव (उच्च व तंत्र शिक्षण), आपर मुख्य सचिव (शालेय शिक्षण) प्रधान सचिव (विद्यकार्य शिक्षण) व त्या प्रकरणाशी संबंधित मुंबई विद्यापीठाचे रजिस्ट्रार यांना यरे निर्देश देत आहे की त्यानी सार्वजनिक न्यास व इतर कायद्याखालील नोंदणीकृत संस्थांद्वारे संचालित, शासन अनुदानप्राप्त महाविद्यालय, विद्यालय व शाळा यांना मान्यता किंवा अनुदान देताना अशी अट समाविष्ट करावी की, शासकीय अनुदानाशी निगडीत सर्व प्रकारचा अभिलेख त्या त्या शैक्षणिक संस्थांमध्ये एका प्राधिकृत अधिकाऱ्याकडे ठेवावा व माहिती अर्ज अल्यास जन माहिती अधिकाऱ्यांमार्फत ती माहितीचा अधिकार अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार देण्यात यावी.

मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य सांग असे निर्देश देण्यात येत आहेत की, त्यांनीदेखील त्यांच्या स्तरावर उक्त प्रकरणी सर्व संबंधित विभागीय सचिव, योजा आवश्यक ते निर्देश देऊन आयोगाच्या आदेशाचे अनुपालन दिनाक १५.०३.२०१९ पर्यंत होईल अशी कार्यवाही करावी व आयोगास दि. १५.०२.२०१९ पर्यंत कळवावे.

आदेश

उक्त निर्देशासह अपील निकाली काढण्यात येत आहे.

मुंबई
दिनांक : ०८.०१.२०१९

असीते कुमार जैन
(अजित कुमार जैन)
राज्य माहिती आयुक्त, व्यवसंस्था

प्रत माहिती व आवश्यक कार्यवाहीसाठी:
मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, भवालय, मुंबई.
मा. अपर मुख्य सचिव, शालेय शिक्षण विभाग, भवालय, मुंबई.
सौ. सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, भवालय, मुंबई.
मा. सचिव, विद्यार्थीय शिक्षण विभाग, गोप्ता, राजालय, कोणलेखम इमारत, मुंबई.
मा. रजिस्ट्रार, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई.

प्रत माहितीसाठी व आवश्यक त्या कार्यवाहीसाठी

- १) मा.संचालक/प्राचार्य,
विद्यापीठाशी संलग्नीत सर्व मान्यता प्राप्त परीसंस्था/महाविद्यालय
- २) मा.संचालक/विभाग प्रमुख,
विद्यापीठातील सर्व शैक्षणिक प्रशाळा/प्रशासकीय विभाग/जनमाहिती अधिकारी,
कवचौमवि जळगाव

महोदय/महोदया,

उपरोक्त माहितीच्या अधिकारात प्राप्त अपीलावर दिलेल्या निर्णयानुसार अवलोकन करून त्याप्रमाणे कार्यवाही करावी ही विनंती.

कळावे,

आपला विश्वासू

डॉ.एस.आर.भावलीकर

समन्वय अधिकारी

माहितीचा अधिकार कक्ष